

*Курінна О.В., ст. викл.,
Академія муніципального управління,
м.Київ*

НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ АНТИКРИЗОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В ПРОЦЕСІ ПОДОЛАННЯ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

У статті висвітлено характерні для економіки України риси фінансово-економічної кризи. Визначено необхідність підвищення ролі держави в ринковій економіці. Запропоновано напрями антикризової політики держави в процесі подолання фінансової кризи у різних сферах національної економіки. Розроблено рекомендації щодо форсування економічного зростання України в посткризовий період.

В статье рассмотрены характерные для экономики Украины черты финансово-экономического кризиса. Определена необходимость повышения роль государства в рыночной экономике. Предложены направления антикризисной политики государства в процессе преодоления финансового кризиса в разных отраслях национальной экономики. Разработаны рекомендации по форсированию экономического роста Украины в посткризисный период.

This article reviews the characteristic features of the Ukraine economy financial crisis. The need for increasing the state's role in market economy. Directions anti-crisis policy during the financial crisis in various spheres of national economy. The recommendations for speeding up economic growth in Ukraine in the post-crisis period.

Постановка проблеми. Функціонування та розвиток національної економіки України в умовах фінансово-економічної кризи є можливим за умов реалізації узгодженої політики держави на всіх рівнях. За ринкових умов, які характеризуються нестабільністю, одним із засобів успішного функціонування та розвитку вітчизняної економіки виступає антикризове управління, інструментарій якого становить підґрунтя ефективного реагування на зміни, що загрожують нормальному функціонуванню підприємств усіх галузей.

Світова фінансова криза, яка в процесі свого розгортання породжує економічну кризу в багатьох країнах світу, особливо гостро поставила проблему ролі держави в ринковій економіці і змусила уряди і центральні банки вживати швидких і масштабних рішень щодо підтримання стійкості фінансової системи країни, забезпечення ліквідності банківської системи, підтримання виробництва і економічного зростання. Політика держави у кожній окремій галузі має ґрунтуватися на знанні економічних процесів, достовірних багатоваріантних прогнозах та мати антикризову спрямованість.

Аналіз досліджень та публікацій. На теперішній час існує достатньо велика кількість наукових праць, в яких на теоретико-методологічному та практичному рівнях досліджено широке коло питань, пов'язаних з впровадженням антикризової політики на рівні державних та місцевих органів влади. Вагомий внесок у розвиток теорії антикризового

управління, зокрема, його наукових підходів та інструментарію, методології прийняття управлінських рішень зробили такі відомі зарубіжні вчені як І. Ансофф, С.Г. Беляєв, О.П. Градов, А.Г. Грязнова, Є.М. Коротков, А.П. Ковальов, Г. Саймон, Е.А. Уткін, Я.А. Фомін, Д. Шим, Ю.В. Яковець та інші. Дослідження науково-методологічних засад здійснення антикризової політики та управління проведено у роботах О.О. Беляєва, Л.Д. Буряк, Д.В. Валового, В.О. Василенка, Н.І. Глазунова, Л.О. Лігоненко, Г.Г. Нама, А.М. Поддєрьогіна, О.Д. Чернявського, А.А. Чухна, Е.А. Уткіна, Д. Форрестер, Г.П. Іванова, В.І Кошкіна та ін.. Питанням антикризового регулювання окремих галузей національного господарства присвячені праці А.М. Асаула, В.М. Геєця, Л.С. Бляхмана, Ф.В. Зинов'єва, С.Н. Кукушкіна, І.О. Макаренко, С.Ю. Медведєва, Я.М. Міркіна, М. Барановського, Р.Б. Тяна, В.Г. Севки та інших вчених. Однак механізми реалізації антикризової політики держави в контексті глобальної фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр. недостатньо обґрунтовані в наукових працях.

Формування мети. Світова фінансова криза активізувала економічну думку і стала об'єктом вивчення науковцями, політиками, фінансистами. Із багатьох питань, що стосуються фінансово-економічної кризи, широко обговорюються її причини, наслідки, пропонуються різні варіанти дій для бізнесу, урядів і суспільства по її подоланню.

Метою даної статті є узагальнення антикризових заходів, спрямованих на подолання кризових явищ в національній економіці.

Виклад основного матеріалу. У вересні 2008 року Україна зазнала впливу світової фінансової кризи, під дією якої національна економіка переживає чи не найскладніший період за всю свою історію. Серйозні потрясіння відбувалися практично в усіх галузях. Найбільш успішні за останні роки сектори економіки – банки, гірничо-металургійна промисловість і нерухомість – виявилися фактично на порозі обвалу [1].

Крім того, глобальна фінансова криза загострила в Україні внутрішні негаразди, що накопичувалися у вітчизняній економіці останніми десятиріччями. Тому вихід з неї, зупинення падіння виробництва й поступове поліпшення ситуації - проблема, що хвилює сьогодні все населення країни.

Фінансова криза 2008-2009 рр. в Україні протікала у чотирьох площинах:

- скорочення кредитування, вилучення депозитів із банківської системи, погіршення якості банківських активів, що було зумовлено зниженням курсу гривні, зменшенням реальних доходів населення та наростанням негативних тенденцій у реальному секторі економіки;

- зниження попиту й цін на експортну продукцію українських виробників через рецесію у країнах-споживачах, що призвело до втрати ринків збуту, зменшення обсягів експортної виручки та падіння промислового виробництва більше як на третину;

- зниження інтересу інвесторів до України та вплив іноземного капіталу;

- скорочення обігових коштів підприємств, зниження рівня виробництва, погіршення фінансових результатів підприємств і зменшення надходжень до державного бюджету [2].

З урахуванням вищезазначених особливостей національної фінансової кризи в Україні має зрости роль державних та місцевих органів влади в процесі впровадження дієвих антикризових заходів в регіональному вимірі та на рівні держави в цілому. Стабільний розвиток усіх галузей народного господарства багато в чому залежить саме від використання державою адекватних механізмів реалізації антикризової політики.

Сьогодні цілком очевидно, що процес подолання кризи та подальшого розвитку є визначальним компонентом загальної економічної безпеки України. Причому йдеться не лише про енергетичну, екологічну та техногенну безпеку, боротьбу з корупцією і кримінальною злочинністю, а й про посилення насамперед соціальної спрямованості реформ, довіри до них суб'єктів господарювання та широких верств населення, зміцнення самозахисності фінансової та банківської систем держави, гарантування захисту доходів фізичних та юридичних осіб від інфляційного знецінення, утворення передумов позитивних зрушень у демографічній сфері, подолання бідності тощо.

Формування антикризової політики держави має відбуватися на основі виважених рішень у сфері економіки галузей національного господарства, які будуть сприяти нарощуванню їх потенціалу, збалансованості міжгалузевих відносин, зниженню впливу зовнішніх і внутрішніх ризиків, реалізація яких може привести до створення кризових ситуацій [3, 8, 10, 11].

Стабільний економічний розвиток та економічне зростання повинні бути основною метою державного антикризового регулювання. Реалізація антикризової політики урядом має бути орієнтована не лише на подолання наслідків кризи, а й на забезпечення трансформаційних змін в економіці як наслідок ефективної поведінки держави до та під час економічної кризи.

Антикризова політика держави, на думку автора, в першу чергу має реалізуватися на наступних рівнях:

1. Підвищення ефективності функціонування внутрішнього ринку та підтримка конкурентоспроможності основних галузей економіки.

У процесі подолання сучасної фінансової кризи провідну роль відіграє внутрішній ринок держави, який одночасно виступає і критерієм ефективності економічного регулювання держави. З огляду на це антикризова політика держави має забезпечувати підвищення ефективності функціонування внутрішнього ринку, збільшення частки вітчизняної продукції в сукупній пропозиції товарів у цьому секторі, посилення товарообороту між резидентами економіки України, підвищення рівня

цінової та нецінової конкурентоспроможності вітчизняної продукції, створення інституційного середовища для розвитку добросовісної конкуренції між вітчизняними товаровиробниками та імпортерами [4].

Крім того, антикризова державна промислова політика повинна бути спрямована на сприяння структурній перебудові економіки та впровадження досягнення науково-технічного прогресу, що є запорукою підвищення конкурентоспроможності продукції, захист вітчизняних товаровиробників, сприяння виробництву товарів, які можуть замінити імпортні тощо.

Особливу увагу слід звернути на підвищення експортного потенціалу країни. Актуальність цього завдання посилюється з огляду на необхідність забезпечення поліпшення стану поточного рахунку платіжного балансу в умовах критичного наростання зовнішньої заборгованості. Реалізація позитивного потенціалу девальвації гривні в умовах світової фінансової кризи потребуватиме зрушень у структурі експорту з України в напрямі освоєння ринків продукції з вищим рівнем доданої вартості [11].

2. Попередження і недопущення криз в банківській сфері.

Для врегулювання проблемних питань в банківському секторі, який суттєво постраждав від кризи ліквідності, що спостерігалась на світових фінансових ринках, необхідні:

- вдосконалення механізмів фінансової підтримки банків;
- проведення обґрунтованої внутрішньої макроекономічної та зовнішньоекономічної політики;
- розробка та реалізація ефективної антиінфляційної та антидевальваційної політики;
- стримування розростання державного боргу України та умовних зобов'язань уряду;
- збільшення розміру державних гарантій на банківські вклади;
- проведення рекапіталізації банків, яка здійснюється за рахунок коштів державного бюджету;
- гарантування міжбанківських кредитів, кредитів для малого й середнього бізнесу та надання підтримки компаніям, які не можуть залучити необхідне фінансування через проблеми у банківському секторі [5, 6, 7].

Державна допомога банківському і реальному секторам економіки повинна надаватись у формі кредитів і таким чином, щоб виключити регулярні державні інтервенції на користь одного й того ж суб'єкта економічної діяльності, щоб кредити обов'язково повертали, а процедури допомоги були відкритими і прозорими.

Одним з дієвих елементів антикризової політики є здійснення систематичного державного контролю за функціонуванням банківсько-кредитної сфери та фінансових посередників, який є необхідним для протидії платіжній кризі та прискоренню швидкості обороту,

недопущенню втрат коштів підприємств під час проведення розрахунково-касових операцій.

3. Підвищення інвестиційної та інноваційної активності.

На сучасному етапі важливу роль у економічному зростанні відіграють інвестиції та інновації. Основними формами антикризової інвестиційної політики є:

- фінансова підтримка неплатоспроможних підприємств, насамперед стратегічно важливих, містоутворюючих, особливо небезпечних тощо;
- зниження рівня тінізації вітчизняної економіки;
- створення рівних умов для діяльності суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та походження капіталу;
- усунення структурних деформацій в економіці України шляхом нарощування темпів розвитку споживчих галузей та сфери послуг;
- розвиток внутрішнього виробництва на інвестиційно-інноваційній основі;
- створення сприятливого бізнес-клімату й податкових стимулів для суб'єктів економіки, які здійснюють інвестиції у пріоритетні для виходу з кризи напрями;
- залучення в Україну прямих іноземних інвестицій. Девальвація гривні створила для цього позитивні стартові умови через здешевлення вартості активів, які можуть придбаватися іноземними інвесторами.

Пріоритетним завданням держави має стати науково-технічний та інноваційний розвиток, що сприятиме структурному вдосконаленню національної економіки за рахунок ефективнішого використання досягнень науки й техніки, високотехнологічних, інтелектуально-інформаційних виробництв, збільшення виробництва наукомісткої продукції, яка має значну питому вагу доданої вартості й досить високо цінується в розвинутих країнах світу.

4. Зменшення негативних наслідків банкрутства підприємств, максимально повне задоволення інтересів їх співробітників та кредиторів.

Фінансово-економічне оздоровлення вітчизняних підприємств потребує запровадження ефективного антикризового моніторингу та створення дієвої системи раннього виявлення та подолання кризових процесів. Адже найбільш серйозним наслідком фінансової кризи на підприємствах є їх банкрутство, яке супроводжується посиленням соціально-економічних проблем в суспільстві. Тому важливе значення має впровадження на підприємствах антикризової системи, спрямованої на своєчасне розпізнавання загрози банкрутства з метою його попередження. Формування системи протидії банкрутству на рівні держави спрямовано на створення необхідних передумов для нормальної взаємодії між окремими суб'єктами господарювання на принципах рівності та порядності, створення загальних умов їх функціонування, збереження кожного життєздатного підприємства, діяльність якого вигідна суспільству [9].

5. Підтримання соціальної та політичної стабільності.

Зважаючи на необхідність збереження трудового потенціалу та соціального капіталу нації, пріоритетність антикризової державної політики, спрямованої на компенсацію чи обмеження негативних соціальних наслідків кризових явищ, видається безсумнівною. В межах антикризової соціальної політики основними напрямками державного впливу є збереження зайнятості та вітчизняного кадрового потенціалу, регулювання соціальної допомоги, пенсій, збереження рівня та якості життя населення, сприяння розвитку освіти, медицини, здійснення соціального захисту незахищених верств населення.

Особливо важливим пріоритетом на найближчі роки має стати здійснення політики доходів і реформування системи оплати праці, усунення існуючого досі штучного заниження вартості робочої сили, а також дуже низького рівня соціальних доходів населення [11]. Саме ці чинники, включаючи гострий дефіцит інвестиційно-інноваційної діяльності, стримують прискорення відтворювальних процесів і технологічне оновлення виробництва в Україні, що є необхідною передумовою забезпечення конкурентоспроможності багатьох підприємств. З метою вирішення найскладніших питань соціальної політики необхідно визначити таку державну політику, яка гарантувала б можливість використати умови деякої економічної стабілізації та зростання для забезпечення поступового реального перелому до повнішого задоволення життєвих потреб наших співвітчизників.

6. Посилення координації бюджетної політики шляхом:

- удосконалення бюджетної політики в напрямі зростання видатків розвитку та ведення поточних видатків на бездефіцитній основі, що дасть змогу змістити структуру видатків у бік збільшення витрат на капітально-інфраструктурні цілі (наприклад, зменшення енергоємності виробництва та побуту, збільшення обсягів виробництва сільгосппродукції та підвищення продуктивності галузі, створення та реконструкція транспортної, комунікаційної, комунальної, соціальної інфраструктур); підтримання внутрішнього попиту на товари вітчизняної переробної промисловості, збереження робочих місць, зниження витратності тощо.

- проведення жорсткої політики, що орієнтована на подолання бюджетної кризи, викликаної піар-акціями виборчих перегонів і невиваженою фіскальною політикою, та спрямована на підтримку й активізацію власних товаровиробників.

В умовах подальшого економічного розвитку та запобігання кризовим процесам потребують свого розв'язання й надзвичайно гострі проблеми структурного оновлення економіки, оскільки глибока структурна деформованість, низька конкурентоспроможність виробів, монополізація виробництва і обігу, їх ізольованість від світового ринку, криза виробництва були притаманні українській економіці ще за часів адміністративно-командної системи.

Розвитку економіки сприятиме також мотиваційний механізм піднесення виробництва, що створить рівні умови для різних сфер економічної діяльності, збільшення маси прибутку (доходу) головним чином не за рахунок підвищення його норми, а в результаті розширення обсягу виробництва і реалізації товарів та послуг, а також пільговий режим для прямих вітчизняних та зарубіжних інвестицій у виробництво. Системним наслідком таких заходів, на нашу думку, має стати збереження або збільшення зайнятості, відновлення економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників.

Висновки. Проведене дослідження дозволило виявити основні підходи до здійснення антикризової політики державою. Комплекс вищенаведених антикризових заходів розроблено з урахуванням особливостей кризових явищ в національній економіці України та специфіки вітчизняної господарської системи. Реалізація напрямків антикризової державної політики має стати невід'ємною складовою в системі заходів, спрямованих на структурну перебудову економіки, розширення внутрішнього ринку, забезпечення платоспроможності уряду та корпоративних позичальників, які тимчасово зазнають проблем із ліквідністю.

Криза вкотре засвідчила, що Україна потребує глибокої соціально-економічної модернізації, основним інструментом якої є здійснення цілої низки реформ, спрямованих на запровадження найбільш ефективних принципів та механізмів управління соціально-економічними процесами в країні.

Наступним визначальним чинником економічного розвитку та боротьби з кризовими явищами має стати політика забезпечення глибоких якісних перетворень української економіки, де задачі якості економічного зростання займали б головну позицію. Інакше Україна втратить ще один шанс піднятися до рівня розвинених країн світу, стандартів життя їх населення.

Використані джерела інформації:

1. Кризис дает время подумать // Эксперт. Украинский деловой журнал. – 2008. - №46. – 24-30 ноября. – С. 15.
2. Вахненко Т.П. Особливості формування державного боргу та управління його складовими в період фінансової кризи [Текст] / Т.П.Вахненко // Фінанси України. – 2009. - №6. – С. 14-28
3. Круш П.В. Антикризова політика національних держав: загальне і особливе [Текст] / П.В.Круш // Економіка & Держава. – 2009. - №6. – С. 15-17.
4. Чухно А.А. Сучасна фінансово-економічна криза: природа, шляхи і методи її подолання [Текст] / А.А.Чухно // Економіка України. – 2010. - №2. – С. 4-13.
5. Богдан Т.П. Глобальна фінансова криза та виклики для економічної політики в посткризовий період [Текст] / Т.П.Богдан // Фінанси України. – 2010. - №6. – С. 3-14.
6. Барановський О.І. Банківські кризи: сутність, фактори виникнення та особливості прояву [Текст] / О.І.Барановський // Економіка України. – 2010. - №2. – С. 34-48.
7. Рисін В.В. Наслідки фінансової кризи для банківського сектору та ризики державного втручання [Текст] / В.В.Рисін // Фінанси України. – 2010. - №8. – С. 24-33

8. Геєць В.М. Формування і розвиток фінансової кризи 2008-2009 років в Україні [Текст] / В.М.Геєць // Економіка України. – 2010. - №4. – С. 5-15.
9. Колінець Л. Антикризове регулювання економіки в умовах світових економічних криз: орієнтація на реалізацію стратегії економічного розвитку [Текст] / Л.Колінець // Економічний аналіз. – 2010. – Вип. 5. – С. 276-279.
10. Програма загальнодержавних антикризових заходів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.fru.org.ua/law/965-2009>.
11. Економічна криза в Україні: виміри, ризики, перспективи / Жаліло Я.А., Бабанін О.С., Белінська Я.В. та ін.. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>

УДК 331.215.24

*Марчак О.А. ст. викл.,
Академія муніципального управління,
м. Київ*

ТРУДОВА МОТИВАЦІЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

В статті досліджено новітні методи мотивації праці працівників сфери інформаційних послуг, окреслено основні проблеми мотивації праці та виявлено основні шляхи їх вирішення.

В статье исследовано новейшие методы мотивации труда работников сферы информационных услуг, очерчено основные проблемы мотивации труда и предложены основные пути их решения.

In the article investigational the newest methods of motivation of labour of workers of sphere of informative services, outlined basic problems of motivation of labour and found out the basic ways of their decision.

Постановка проблеми. Оскільки винагорода за працю є основним джерелом для задоволення матеріальних та духовних потреб, то питання стимулювання працівників до праці є завжди актуальними. Варто зазначити, що спроби виділити основні фактори, що сприяють підвищенню мотивації працівників здійснювалися на всіх етапах розвитку суспільства. Особливу увагу цьому питанню надається за умов нестабільної економіки, оскільки і роботодавець, і працівник особливо гостро відчують нестачу коштів та потребують їх економії. В умовах кризових та нестабільних явищ в економіці виникають нові вимоги до персоналу. Це не лише добір, навчання і розташування кадрів, але і формування нової свідомості, менталітету. Тому проблема ефективної мотивації персоналу надзвичайно важлива для розвитку як економіки і держави в цілому так і підприємств сфери інформаційних послуг.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема мотивації праці в останній період знаходить досить широке відображення в економічній літературі. Значний вклад в розробку теоретичних і методологічних аспектів мотивації праці внесли праці вітчизняних вчених, таких як персоналу зробили В. Абрамов, Д. Богиня, В. Данюк, В. Гриньова,